

ÖRDÖG MÁTYÁS VESZÖDELME

Tinódi Lantos Sebestyén

A palásti katasztrófa és a sereg pusztulása

1. A szakasz fő témája

A palásti csata döntő napjának drámai összeomlása: az új keresztény hadrend felállása után egy véletlen puskaporrobbanás pánikot szül, amit Ali basa azonnali rohammal használ ki. A királyi sereg felmorzsolódik, a legfőbb hadvezérek elesnek vagy fogságba kerülnek.

2. Mi történik ebben a blokkban?

- **129–136. sor:** A döntő összecsapás előtt a keresztény vezérkar új taktikát választ: a nehézfegyverzetű lovasok elfoglalják a helyüket, a hadnagy pedig a mozgékony magyar huszárokat a hátvédbe rendeli. Az arcvonal első sorába a nehézgyalogság, a német landsknechtek és az olasz zsoldosok kerülnek, akik maguk előtt tolják a tarackágyúkat. A szárnyak védelmét a győri magyar lovasokra bízák. Megkezdődik a heves tűzérségi párbaj, mindkét oldalról záporoznak az ágyúgolyók.
- **137–148. sor:** Ekkor következik be a mindent eldöntő katasztrófa: a keresztény oldalon egy gondatlan szikra miatt **felrobban az egész löporkészlet** („álgyúpor ám felgyútaték”). A hatalmas robbanás és a füst halálos rémületet kelt a királyi seregben. A törökök azonnal megérik a lehetőséget, Istenüket („Allál!”) kiáltva, habozás nélkül, teljes erővel lerohanják a megzavarodott keresztényeket. Ördög Mátyás még megpróbálja hátravonni az ágyúit, de a pánik felülkerekedik: először a német zsoldosok törnek meg és kezdenek futni, majd utánuk a győri és lévai magyar egységek is megfutamodnak. A törökök bekerítik a sereg magvát, hatalmas mészárlást rendeznek, és több ezer katonát ejtenek fogságba.
- **149–160. sor:** A vereség teljes és megsemmisítő, a törökök mindent elrabolnak. A keresztény vezérkar gyakorlatilag megszűnik létezni: a fővezér Ördög Mátyás és az olaszok parancsnoka, Sforzia Pallavicini fogságba esik. A korábban megsebesült Dombait és Sándor Ferencet szintén elhurcolják a törökök. Sbardella Ágoston váci püspököt, Borsai Miklóst, a kis Pukhant, valamint Sőli Farkast és Rozson Kristófot kegyetlenül levágják a harctéren. A csata a király számára pótolhatatlan, keserves veszteséggel zárul. Ördög Mátyást a saját zsákmányolt zászlóival, dobosaival és kürtőseivel, gúnyos diadalmenetben kísérik be a török kézen lévő Budára.

ÖRDÖG MÁTYÁS VESZÖDELME

Tinódi Lantos Sebestyén

3. Fontosabb régi szavak és magyarázatuk

- **Esmég:** Ismét, megint.
- **Vonyatának:** Vonattak, húzattak (az ágyúkat húzták maguk előtt).
- **Golyóbist:** Ágyúgolyót.
- **Megrémölteték:** Megrémisztetett, pánikba esett.
- **Rájok erede:** Rájuk rontott, rájuk zúdult (a török roham).
- **Megkörnyűközék:** Körülzárták, bekerítették őket.
- **Királképe:** A király helyettese, a királyi sereg fővezére (Ördög Mátyás).

4. Érdekességek

- **A végzetes emberi hiba:** A palásti csatát eldöntő löporrobbanás a hadtörténeti források szerint egy banális, de katasztrofális mulasztás eredménye volt. Valamilyik tüzér nyitott löporos hordó mellett kezelt nyílt lángot vagy izzó kanócot. Tinódi ezt a „gonosz szerencsének” tulajdonítja, amely teljesen megváltoztatta a csata pszichológiáját: a keresztényeket megbénította a félelem, a törökökben viszont vallási fanatizmust és extra erőt gyújtott.
- **A gúnyos diadalmenet:** Ördög Mátyást nem egyszerű fogolyként vitték Budára. A törökök megbecsülték a nagy trófeákat: a generális saját hadijelvényeit (zászlóit, dobjait) megfordítva, a saját trombitásait pedig arra kényszerítve kísérték be a várba, hogy a győzelmet és a keresztény hadvezér megalázását harsogják a budai utcákon.

5. Történelmi háttér: A palásti csata (1552. augusztus 10–11.)

A palásti ütközet az 1552-es török ostromhadjárat (amely később Eger híres ostromával zárult) egyetlen nagyobb, nyílt mezei összecsapása volt. Miután Ali budai pasa elfoglalta Veszprémet és a Hont megyei várakat (Drégelyt, Gyarmatot, Szécsényt), a bányavárosok közvetlen veszélybe kerültek. I. Ferdinánd király parancsára egy nemzetközi segélysereg gyűlt össze Ördög Mátyás (Erasmus von Teufel) fővezérlete alatt, amely olasz, német, spanyol és magyar katonákból állt.

A csata első napján a keresztények még sikeresen visszaverték a török rohamokat, ám a döntő napon a cikkben is elemzett tragikus löporrobbanás pánikot és lőszerhiányt okozott. A fegyelmezett landsknechtek (német zsoldos gyalogosok) megfutamodása láncreakciót indított el. A palásti katasztrófa következtében a keresztény sereg teljesen megsemmisült, és út nyílt a törökök előtt Szolnok, majd Eger felé. A csata pikantériája, hogy a törökök a fogságba esett Ördög Mátyást – akinek a neve németül ördögöt jelent (Teufel) – igazi trófeaként kezelték, és a szultán elé küldték Konstantinápolyba, ahol végül kivégezték.

ÖRDÖG MÁTYÁS VESZÖDELME

Tinódi Lantos Sebestyén

Történelem: A hadrend összeomlása és a tűzéségi katasztrófa

Kérdés:

Milyen taktikával indult a palásti csata döntő napja, és hogyan pecsételte meg a keresztény sereg sorsát a löporrobbanás?

Irodalom: A drámai fokozás és a veszteséglista ritmikája

Kérdés:

Hogyan építi fel Tinódi a palásti vereség drámai csúcspontját, és milyen stilisztikai szerepe van az elesett vitézek tételes felsorolásának?

Kreatív: A budai diadalmenet

Feladat:

Képzeljétek el a pillanatot, amikor a megbilincselte Ördög Mátyást a győztes törökök bevezetik a budai vár kapuján, miközben a zsákmányolt magyar zászlókat a porban húzzák, és a saját trombitásai kényszerből a basa diadalát fújják. Írjátok le 3 mondatban, hogyan fest ez a szomorú és feszült jelenet!

ÖRDÖG MÁTYÁS VESZÖDELME

Tinódi Lantos Sebestyén

Példa Válasz:

Történelem:

Válasz:

A csata döntő napján a keresztények a kor legmodernebb európai védelmi taktikáját alkalmazták: a frontvonal közepén a nehézfegyverzetű német és olasz gyalogság zárt alakzatban vonult fel, közvetlenül maga előtt tolva a tarackágyúkat a tűzerő biztosítására. A szárnyak védelmét a győri lovasok adták, míg a magyar huszárokat a hadnagy hátvédbe, tartalékba rendelte.

Ezt a tudatosan felépített hadrendet semmisítette meg a váratlan löporrobbanás. A robbanás okozta sokk és a hirtelen fellépő lőszerhiány miatt a sereg morálisan teljesen összeomlott. Ali basa friss és fegyelmezett csapatai ezt kihasználva azonnal lerohanták az arcvonalat, és a megfutamodó gyalogságot (a német landsknechteket), valamint a szárnyakon álló magyar lovasokat bekerítették és teljesen felmorzsozták.

Irodalom:

Válasz:

Tinódi Sebestyén az 5. epizódban a **drámai fokozás és a hirtelen kontraszt** eszközével él. A szakasz elején még a fegyelmezett, erőt sugárzó csatarendet és a dübörgő tűzérési párbajt ábrázolja, amit a „**Mely gonosz szerencse**” felkiáltással hirtelen tör meg a katasztrófa pillanatában. A feszültséget az akusztikai elemekkel fokozza: a robbanás utáni megrökönyödést a törökök félelmetes, kollektív csatakiáltása („Allá kiáltaték”) követi, ami szinte előrevetíti a bukást. A csata végén a szerző a **tételes veszteséglista** (a név szerinti felsorolás) módszerét alkalmazza. Ennek a stilisztikai eszköznek kettős szerepe van: egyrészt pontos történelmi dokumentációként szolgál az utókor számára, másrészt a ritmikus, egymás után érkező nevek (Dombai, Sándor Ferenc, Sbardella püspök, Borsai, Pukha, Söli, Rozson) a veszteség súlyát és a nemzeti gyászt nyomatékosítják, méltó emléket állítva az elesett hősöknek.

Kreatív:

Szöveg:

A budai vár macskaköves utcáin a büszke Ördög Mátyás megtörtén, nehéz láncokat csörgetve lépkedett a győztes Ali basa lovasai között, miközben a porba taszított, véráztatta királyi zászlók látványa néma gyásszal töltötte el a báméskodó keresztény lakosságot. A fogságba esett magyar trombitások és dobosok remegő kézzel, a török fegyverek kényszerítése alatt fújták a harci riadót, ám a hangszerükből áradó hangok ezúttal nem rohamra hívtak, hanem a megsemmisítő vereség keserű dalát zengték. A diadalittas oszmán katonák magasba emelt szablyákkal és Allahot éltető kiáltásokkal ünnepelték a legfőbb keresztény vezér megalázását, végleg egyértelművé téve, hogy a palásti mező után Buda bástyáin is a félhold maradt az úr.

5. RÉSZ

(129–160. sor)